GAZETA KOŚCIELNA

Przedpłata:
W Galicyi: roczna 5 zł. 50 ct.
półroczna 3
kwartalna 1 „ 60
za granicą: do Niemiec 11 mar.
do Francyi, Włoch, Turcyi 14 fran.
do Ameryki . . . . . . 5 dolr.

PISMO POŚWIĘCONE SPRAWOM KOŚCIELNYM I SPOŁECZNYM
ORGAN DUCHOWIEŃSTWA.
Wychodzi co czwartku.

Redakcya, Administracya i Expedycya plac Kapitulny l. 7 II. piątro.
Inseraty przyjmuje się za opłatą 10 ct. od wiersza petitu.
Rękopisów przyjętych do druku Redakcya nie zwraca.

Rok II. We Lwowie dnia 28. czerwca 1894. Nr. 26.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI
LEONIS
DIVINA PROVIDENTIA
PAPAE XIII
EPISTOLA APOSTOLICA

PRINCIPIBUS POPULISQUE UNIVERSIS
LEO PP. XIII
SALUTEM ET PACEM IN DOMINO.

Praeclara gratulationis publicae testimonia, quae toto superiore anno, ob memoriam primordiorum episcopatus Nostri, undique accepimus, quaeque proximo tempore insignis Hispanorum pietas cumulavit, hunc in primis attulere Nobis laetitiae fructum, quod in illa similitudine concordiaque voluntatum eluxit Ecclesiae unitas, ejusque cum Pontifice maximo mira conjunctio. Videbatur per eos dies orbis catholicus, quasi rerum ceterarum cepisset oblivio, in aedibus Vaticanis obtutum oculorum animique cogitationem defixisse. Principum legationes, peregrinorum frequentia, plenae amoris epistolae, caerimoniae sanctissimae id aperte significabant. in obsequio Apostolicae Sedis cor unum esse omnium catholicorum et animam unam. Quae res hoc etiam accidit jucundior et gratior, quia cum consiliis coeptisque Nostris admodum congruens. Siquidem gnari temporum et memores officii, in omni pontificatus Nostri cursu, hoc constanter spectavimus, atque hoc, quantum docendo agendoque potuimus, conati sumus, colligare Nobiscum arctius omnes gentes omnesque populos, atque in conspicuo ponere vim pontificatus romani, salutarem in omnes partes. Maximas igitur et agimus et habemus gratias primum quidem benignitati divinae, cujus munere beneficioque id aetatis incolumes attigimus: deinde viris principibus, episcopis, clero, privatisque universis, quotquot multiplici testificatione pietatis et obsequii dedere operam ut personam ac dignitatem Nostram honore, Nosque privatim opportuno solatio afficerent.

Quamquam ad plenum solidumque solatium, multum sane defuit. Nam inter ipsas popularis laetitiae studiique significationes, obversabatur animo multitudo ingens, in illo gestientium catholicorum consensu aliena, partim quod evangelicae sapientiae est omnino expers, partim quod, licet christiano initiata nomini, a fide catholica dissidet. Qua re graviter commovebamur, commovemur: neque enim fas est sine intimo doloris sensu cogitationem intendere in tantam generis humani partem longe a Nobis, velut itinere devio, digredentem. — Jamvero, cum Dei omnipotentis vices in terris geramus, qui vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, cumque Nos et sera aetas et amara curarum ad humanum urgeant exitum, visum est redemptoris magistrique nostri Jesu Christi in eo imitari exemplum, quod proxime ad caelestia rediturus summis precibus a Deo Patre flagitavit, ut alumni sectatoresque sui et mente et animo unum fierent: *Rogo... ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint* [1]). Quae quidem precatio obsecratioque divina quoniam non eos tantum complectitur qui tunc in Jesum Christum crederent, sed etiam quotquot credituri reliquo tempore essent, idcirco dat illa Nobis causam non ineptam aperiendi fidenter vota Nostra, conandique, quoad possumus, ut homines, nullo generis locorumve discrimine, ad fidei divinae unitatem vocentur atque incitentur universi.

Urgente propositum caritate, quae illuc accurrit celerius, ubi opitulandi necessitas major, primum quidem provolat animus ad gentes omnium miserrimas, quae Evangelii lumen vel nullo modo acceperunt, vel acceptum, incuria seu longinquitate, restinxerunt: proptereaque Deum ignorant, et in summo errore versantur. Quoniam salus omnis a Jesu Christo proficiscitur, *nec enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo nos oporteat salvos fieri* [2]), votorum Nostrorum hoc est maximum, posse sacrosancto Jesu nomine cunctas terrarum plagas celeriter imbui atque compleri. Qua in re munus efficere sibi demandatum a Deo Ecclesia quidem nullo tempore praetermisit. Quid enim undeviginti saecula laboravit, quid egit studio constantiaque majore, quam ut ad veritatem atque instituta christiana gentes adduceret? Hodieque frequenter maria transmittunt, ad ultima loca progressuri, ex auctoritate Nostra praecones Evangelii: quotidieque a Deo contendimus ut multiplicare benigne velit sacrorum administros, dignos munere apostolico, qui scilicet commoda sua et incolumitatem et vitam ipsam, si res postulaverit, pro Christi regno amplificando non dubitent devovere.

Tu vero propera, humani generis servator et parens Jesu Christe: exequi ne differas quod olim te dixisti facturum, ut cum exaltatus esses a terra, omnia traheres ad te ipsum. Ergo illabere aliquando, atque ostende te multitudini infinitae, beneficiorum maximorum, quae cruore tuo peperisti mortalibus, adhuc experti: excita sedentes in tenebris et umbra mortis, ut radiis illustrati sapientiae virtutisque tuae, in te et per te sint *consummati in unum*

[1]) Joan, XVII, 20—21.
[2]) Act. IV, 12.

Cujus quidem unitatis sacramentum cogitantibus, occurrit Nobis universitas populorum, quos ab erroribus diuturnis ad evangelicam sapientiam divina pietas jamdiu traduxit. Nihil profecto ad recordationem jucundius, neque ad laudem providentissimi numinis praeclarius veterum memoria temporum, cum fides divinitus accepta patrimonium commune atque individuum vulgo habebatur: cum excultas humanitate gentes, locis, ingenio, moribus dissitas, licet aliis de rebus saepe dissiderent, dimicarent, nihilominus in eo, quod ad religionem pertinet, fides christiana universas conjugabat. Ad hujus recordationem memoriae, nimis aegre fert animus, quod successu aetatum, suspicionibus inimicitiisque commotis, magnas ac florentes nationes de sinu Ecclesiae romanae male auspicata tempora abstraxerint. Utcumque sit, Nos quidem gratia confisi misericordiaque omnipotentis Dei, qui novit unus opitulandi maturitates, et cujus in potestate est eo, quo vult, voluntates hominum flectere, ad eas ipsas nationes adjicimus animum, easdemque caritate paterna hortamur atque obsecramus, ut redire, compositis dissidiis, velint ad unitatem.

Ac primo peramanter respicimus ad Orientem, unde in orbem universum initio profecta salus. Videlicet expectatio desiderii Nostri jucundam spem inchoare jubet, non longe abfore ut redeant, unde discessere, fide avita gloriaque vetere illustres, Ecclesiae orientales. Eo vel magis quod non ingenti discrimine sejunguntur: imo, si pauca excipias, sic cetera consentimus, ut in ipsis catholici nominis vindiciis non raro ex doctrina, ex more, ex ritibus, quibus orientales utuntur, testimonia atque argumenta promamus. Praecipuum dissidii caput, de romani Pontificis primatu. Verum respiciant ad initia, videant quid majores senserint sui, quid proxima originibus aetas tradiderit. Inde enimvero illud Christi divinum testimonium, *Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*, luculenter extat de romanis pontificibus comprobatum. Atque in Pontificum numero lectos ex Oriente ipso non paucos prisca vidit aetas, inprimisque Anacletum, Evaristum, Anicetum, Eleutherium, Agathonem, Zosimum: quorum plerisque contigit, ut universae christianae reipublicae administrationem sapienter sancteque gestam, profuso etiam sanguine consecrarent. — Plane liquet quo tempore, qua causa, quibus auctoribus infelix excitata discordia. Ante illud tempus, quo tempore homo separavit quod Deus conjunxerat, sanctum erat apud omnes christiani orbis gentes Sedis Apostolicae nomen, romanoque Pontifici, ut beati Petri successori legitimo, ob eamque rem Jesu Christi in terris vicario, Oriens pariter atque Occidens consentientibus sententiis sine ulla dubitatione parebant. — Hanc ob causam, si respiciatur ad initia dissidii, Photius ipse oratores de rebus suis Romam destinandos curavit: Nicolaus vero I Pontifex maximus Constantinopolim legatos suos, nullo contradicente, ab Urbe misit, *ut Ignatii Patriarchae causam diligenter investigarent, et Sedi Apostolicae plenis ac veracibus referrent indiciis:* ita ut tota rei gestae historia primatum romanae Sedis, quacum dissensus tum erumpebat, aperte confirmet. — Denique in Conciliis magnis tum Lugdunensi II, tum Florentino, supremam romanorum Pontificum potestatem nemo ignorat, facili consensione et una omnes voce, latinos graecosque ut dogma sanxisse.

Ista quidem ob hanc rem consulto revocavimus, quia ad reconciliandam pacem velut invitamenta sunt: eo vel magis, quod hoc tempore perspicere in orientalibus videmur multo mitiorem erga catholicos animum, imo propensionem quamdam benevolentis voluntatis. Id nominatim non multo ante apparuit, cum scilicet nostris, pietatis causa in Orientem advectis, egregia humanitatis amicitiaeque praestita officia vidimus. — Itaque *os Nostrum patet ad vos*, quotquot estis, graeco aliove orientati ritu, Ecclesiae catholicae discordes. Magnopere velimus, reputet unusquisque apud se illam Bessarionis ad patres vestros plenam amoris gravitatisque orationem: *Quae nobis relinquetur apud Deum responsio, quare a fratribus divisi fuerimus, quos ut uniret et ad unum ovile redigeret, ipse descendit de caelo, incarnatus et crucifixus est? quae nostra defensio erit apud posteros nostros? non patiamur haec, Patres optimi: non habeamus hanc sententiam, non ita male nobis consulamus et nostris.* — Quae sint postulata Nostra, probe per se ipsa et coram Deo perpendite. Nulla quidem humana re, sed caritate divina, communisque salutis studio permoti, reconciliationem conjunctionemque cum Ecclesia romana suademus: conjunctionem intelligimus plenam ac perfectam: talis enim esse nullo modo potest ea, quae, nihil amplius inducat, quam certam aliquam dogmatum credendorum concordiam fraternaeque caritatis commutationem. Vera conjunctio inter christianos est, quam auctor Ecclesiae Jesus Christus instituit voluitque, in fidei et regiminis unitate consistens. Neque est cur dubitetis, quidquam propterea vel Nos vel successores Nostros de jure vestro, de patriarchalibus privilegiis, de rituali cujusque Ecclesiae consuetudine detracturos. Quippe hoc etiam fuit, idemque est perpetuo futurum in consilio disciplinaque Apostolicae Sedis positum, propriis cujusque populi originibus moribusque ex aequo et bono non parce tribuere. — At vero redintegrata nobiscum communione, mirum profecto quanta Ecclesiis vestris dignitas, quantum decus, divino munere, accedet. Sic igitur vestram ipsorum supplicationem Deus perbenigne audiat, *Fac cessent schismata ecclesiarum* [1]), atque, *Congrega dispersos et reduc errantes, et conjunge sanctae tuae catholicae et apostolicae Ecclesiae* [2]): sic ad illam restituamini unam sanctamque fidem, quam ultima vetustas nobis perinde vobisque constantissime tradidit; quam patres ac majores vestri inviolate servarunt: quam ipsam splendore virtutum, magnitudine ingenii, excellentia doctrinae certatim illustravere Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Joannes Chrysostomus, uterque Cyrillus, aliique magni complures, quorum gloria ad utramque Ecclesiam verissime pertinet, tamquam communis quaedam dignitatis haereditas.

Vosque nominatim compellare hoc loco liceat, Slavorum gentes universas, quarum claritudinem nominis complura rerum gestarum monumenta testantur. Nostis quam egregie de Slavis meruerint sancti in fide patres Cyrillus et Methodius, quorum memoriam Nosmetipsi honore debito augendam aliquot ante annis curavimus. Eorum virtute et laboribus parta plerisque e genere vestro populis humanitas et salus. Quo factum ut Slavoniam inter et romanos Pontifices pulcherrima vicissitudo hinc beneficiorum, illinc fidelissimae pietatis diu extiterit. Quod si majores vestros misera temporum calamitas magnam partem a professione romana alienavit, considerate quanti sit redire ad unitatem. Vos quoque Ecclesia pergit ad suum revocare complexum, salutis, prosperitatis, magnitudinis praesidium multiplex praebitura. (C. d. n.)

W 25-ą rocznicę ustawy szkolnej.

Liberalny świat niemiecki obchodził w kilku czy kilkunastu miejscach 25-letni jubileusz obowiązującej dziś ustawy szkolnej. Komers w parku Drehera w Meidling (przedmieściu Wiednia) zakończył na dniu 16. z. m. te uroczystości. Nie byby one w ogóle ciekawe. W parku Drehera padło jednak kilka słów, na które warto zwrócić uwagę. Burmistrz wiedeński, dr. Grübl, który stał na czele komitetu festynowego, wspomniał z tęsknotą owe lepsze czasy, w których ideały ludzkości ważniejszą grały rolę niż dzisiaj, a hr. Stürgkh, mowca popisujący się na wszystkich uroczystościach liberałów, zauważył, że właśnie teraz, gdy kończy się dwudziestopięciolecie nowej ustawy, minister wyznań i oświecenia zalecał powrót do idealnego pojęcia życia publicznego. Demokrata Kronawetter, który właściwie nadawał ton zebraniu, ze zwykłą temu trybunowi ludu bez ludu roztropnością, odsłonił tajemnicę, którą tak kunsztownie ukrywali inni mowcy.

---

[1]) Παυσον τα σχίσματα [illegible] ἐκκλησιων (In liturg. S. Basilii).

[2]) Τους ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε, τους πεπλανημένους ἐπανάγαγε, καὶ σύναψον τῇ [illegible] καθολικῃ και ἀποστολικῇ Ἐκκλησία. Ibidem.

oświadczył bowiem: „Najważniejszym wymogiem zdrowej szkoły jest neutralność konfesyjna. Cóż religia ma do czynienia z dodawaniem, odejmowaniem, mnożeniem i dzieleniem? Neutralność konfesyjna wywiera niesłychany wpływ, moralny i wychowawczy“. Ta szczerość jest nam sympatyczniejsza, niż puste frazesy, które dr. Russ wygłosił o potrzebie moralno-religijnego wychowania a hr. Stürgkh o konieczności uchylenia szkoły od walk partyjnych. Ba, ale któżto do szkoły owe walki wprowadził? Nikt inny, jeno ci, którzy dziś się skarżą, że z ich szkół bezwyznaniowych wychodzi konfesyjna niezgoda i nienawiść religijna, że znika idealne pojęcie życia, ofiarne poczucie obowiązku i zaparcie się, że do brutalnych celów dąży brutalnymi środkami dzisiejsza generacya, która gorzej dodaje, odciąga, mnoży i dzieli, niż dawniej, i coraz to częściej samobójstwem kończy nieudały rachunek życiowy.

Student, któremu grozi kara, młodzieniec lub dziewczyna, których zawiódł kaprys miłosny, mężczyzna, którego zubożyła szalona spekulacya, bez namysłu rozstają się z życiem, które dla nich o tyle ma wartości, o ile służy do spełnienia życzeń głupich lub dziecinnych.

To, co dziś jest smutną niespodzianką dla tych, którzy w odłączaniu Kościoła od szkoły widzieli wielki postęp, to mężowie o dalekim widnokręgu — nawet z obozu liberalnego — przewidywali przed 25 laty. Ze nie mylili się, że słusznie opierali się ustawie i usiłowali przeprowadzić pewne zmiany, na które tak żali się dr. Kronawetter, tego dowodzą doświadczenia z czasów, od kiedy ustawa obowiązuje. „Po owocach ich poznacie je“. Otóż przypatrzmy się jednemu z owoców ustawy szkolnej.

W wydawnictwie c. k. komisyi statystycznej za r. 1892 znajdujemy daty dotyczące młodocianych zbrodniarzy za lata 1874 do 1889. Nowa ustawa szkolna obowiązuje od r. 1869, tabela owa odnosi się więc do czasu, w którym ta ustawa szkolna poczęła wydawać owoce.

Przypatrzmy się tym cyfrom:

Rok	Ilość osób zasądzonych za zbrodnię	ilość młodocianych przestępców od 11 do 14 roku życia	od 14 do 20 roku życia	razem	na 100 zbrodniarzy przypada młodoc. przestępców
1874	28.155	333	4.688	5.021	17·8
1875	29.165	297	4.443	4.740	16·2
1876	31.277	352	5.002	5.354	17·1
1877	32.758	374	5.119	4.493	16·8
1878	31.469	349	4.922	5.271	16·7
1879	29.046	355	4.570	4.925	16·9
1880	32.588	422	5.212	5.634	17·3
1881	33.469	460	5.405	5.865	17·5
1882	32.092	525	5.258	5.783	18·0
1883	30.359	525	5.256	5.781	19·0
1884	30.592	579	5.538	6.117	19·9
1885	30.865	566	5.249	5.818	18·8
1886	29.706	546	5.287	5.833	19·6
1887	28·745	625	5·358	5.983	20·8
1888	28.112	593	5.241	5.834	20·8
1889	28.516	614	5.615	6.229	21·8

W obu kategoryach młodocianych przystępców wzrosły więc zasądzenia i to nie tylko co do cyfry, lecz także w stosunku do ogólnej ilości przestępstw Stosunek ten w pięcioleciu 1874—1878 wynosił 16·7%, w pięcioleciu 1879—1883 17·7%, a w pięcioleciu 1884—1888 20%.

Więc: coraz mniej analfabetów, coraz więcej zbrodniarzy.

Ilość przestępców od lat 11 do 14 wzrosła od r. 1874 do r. 1889 z 333 na 614 a więc prawie się podwoiła, ilość przestępców od lat 14 do 20 wzrosła z 4.688 na 5.615 a równocześnie ilość przestępców starszych zmiejszyła się przeszło o 3.000.

Czyż ten stan rzeczy nie ilustruje jaskrawo wartości, jaką ma religijno-moralne wychowanie, przeprowadzone na tle nowej ustawy szkolnej? Czyż więc dążyć do zmiany tej ustawy nie jest obowiązkiem obywatelskim?

O reformie nauki religii
w szkołach gimnazyalnych.

I.

Na wstępie, ponieważ tu nie tyle idzie o oryginalność pracy, ile raczej o wyśledzenie i wybór tego, coby ze wszystkich dotychczasowych prac i projektów celem pomyślniejszego ułożenia planu dla nauki religii w szkołach gimnazyalnych, najlepszem było, zastanowimy się nad najwytrawniejszem, zdaniem naszem, na tem polu, niestety niedokończonem studyum ks dr. Zygmunta Lenkiewicza, umieszczonem w *Przeglądzie Powszechnym* z r. 1888 T. I. i II., osnutem znów na tle dwóch innych prac, z których jedna, mniejsza, ks. Szymona Zuzaka (Nauka religii w szkołach, Sanok 1884) obok wielu trafnych uwag, za nadto jednak w dotychczasowym planie naukowym chce burzyć i prawie całkowicie, a nie zawsze szczęśliwie go przeobraża; druga o wiele wytrawniejsza ks. Karola Zoellera (O planie nauki religii w naszych szkołach średnich, Brody 1888), nie tyle burzy dotychczasowy plan naukowy, ile go raczej w miarę potrzeby modyfikuje i poprawia.

Dzisiejszy plan nauki religii w szkołach średnich uchwalony został w r. 1849 na konferencyi, odbytej we Wiedniu przez biskupów austryackich — i jak całe teraźniejsze nauczanie gimnazyalne, tak i on polega na dwustopniowości, t. j., aby to, czego się uczy w gimnazyum niższem, obszerniej i gruntowniej powtórzonem było w gimnazyum wyższem, a tym sposobem w rozumieniu i pamięci ucznia utrwalonem zostało. Odpowiada to dwom zasadom dydaktycznym, z których piewsza mówi: *repetitio est mater studiorum;* druga żąda, aby nic nie podawać do umysłu, coby nie odpowiadało stopniowi rozwinięcia i pojętności ucznia, czyli innemi słowy, czegoby uczeń strawić i przyswoić sobie nie mógł. W szczególności przy nauczaniu religii jest taż dwustopniowość bardzo na miejscu i odpowiada zasadzie, postawionej przez św. Pawła: *Lac vobis dedi, non solidum cibum, nondum enim poteratis* (I. ad Cor. III. 2) — i dlatego, zdaniem mojem, w razie nawet projektowanego, acz bardzo wątpliwego w pożytkach, zniesienia dwustopniowości co do innych nauk, zasada ta co do nauki religii utrzymaną być musi.

Prócz dwustopniowości, plan nauki religii, ułożony w r. 1849, uwzględnia i inną zasadę, a mianowie, że dla zainteresowania młodzieży w gimnazyum niższem trzeba prawdy wiary przedstawiać z rozmaitych punktów widzenia. Dlatego obok katechizmu, stanowiącego główną podstawę nauczania w gimnazyum niższem, wprowadzono także liturgikę i historyę biblijną; nieszczęśliwym tylko (może ze względów zbytniej systematyczności, która wywarła także wpływ swój na plan nauki religii w gimnazyum wyższem), był podział tychże nauk, czyli raczej różnych części jednej nauki co do czasu, podczas bowiem kiedy na katechizm przeznaczono tylko jeden rok (kl. I-szą), to na historyę biblijną wyznaczono aż dwa lata (kl. II. i III-cią), a na liturgikę znów jeden rok (kl IV-tą), której nawet z początku dla związku jej z katechizmem miano uczyć w II-giej klasie, a dopiero pó-

*

źniej przeniesiono ją do klasy czwartej. Odpowiednio do tego podziału, podzielono także naukę religii w gimnazyum wyższem, z której na V-tą klasę wypadła dogmatyka ogólna, czyli tak zwana fundamentalna (apologetyka), na klasę VI-tą dogmatyka szczegółowa, na klasę VII-mą etyka, na klasę VIII-mą historya kościelna. Dodać należy z wszelkiem uznaniem, że Najprzewielebniejsi Biskupi, nie uważali tego planu za doskonały, w którymby się już nic zmienić lub poprawić nie dało, ale owszem poczytują go za rzecz próbną, przez czas i doświadczenie stwierdzić lub poprawić się mającą — i dlatego mówią na wstępie: „Urządzenie gimnazyów na nowej podstawie winno być uważanem tylko za próbę, której dopiero doświadczenie nada albo zupełną sankcyę, albo ją w odpowiedni sposób zmodyfikuje. Do tegoż czasu pouczy również doświadczenie, co w planie niniejszym nauki religii należałoby częściowo zmienić, albo całkiem inaczej ukształtować. Wten sposób utorowaną zostanie droga do możliwie najdoskonalszego i jednolitego planu w nauce religii".

Mimo tej otwartej do zmiany i poprawy drogi, istnieje tenże plan bez zmiany przez lat blisko 45, coby dowodziło, że nie jest on bez pewnej zasadniczej, t. j. w sobie samej ugruntowanej wartości; wszelako ponieważ z drugiej strony już od całego szeregu lat, pojawiają się przeciw niemu narzekania ze strony praktycznych katechetów, dowodzi to znowu, że jeżeli nie zasadniczej, to jednak pewnej postronnej, w rozdzieleniu i stosowaniu materyału naukowego, zmiany potrzebuje.

Przedewszystkiem uderza w nim ta ujemna strona, że na rzecz najgłówniejszą przy nauce religii w gimnazyum niższem, t j. na naukę katechizmu, przeznaczono tylko rok jeden, podczas kiedy na nauki pomocnicze t. j. na historyę biblijną i liturgikę, wyznaczono aż 3 lata a przytem łatwiejszą część tej nauki jaką jest historya biblijna, posunięto do II-ej i III-ej klasy, podczas kiedy naukę katechizmu, która w tej mierze, w jakiej ma być w gimnazyum podawana, należy do nauk trudniejszych i nieraz znacznej siły myślenia i zastanowienia potrzebuje, pozostawiono w klasie I-ej, gdzie umysł ucznia jeszcze zbyt dziecinny, aby mógł nieco głębiej pojąć i przyswoić sobie wielki i wzniosły ogół prawd katechizmowych.

Było to może zgodnem ze systematycznością, z loicznym rozkładem przedmiotu, żeby zaczynać od katechizmu, ale nie było zgodnem z naturalnym i stopniowym rozwojem ucznia. To też skutek tego był i jest taki, że uczeń nie nauczywszy się i nie przyswoiwszy sobie jak należy, katechizmu lub przyswoiwszy go sobie tylko pamięciowo i powierzchownie, bez głębszego wyrozumienia prawd w nim zawartych, które jeszcze potem łatwo zapomina, niedouczonym pod względem wiadomości religijnych pozostaje już przez cały dalszy ciąg studyów, a niekiedy i przez całe życie, gdyż choć uczy się tak zwanej dogmatyki i etyki w gimnazyum wyższem, to jednak pominąwszy już usterki w tej nauce, o których później, nauka ta nie może mu zastąpić tego treściwego kodeksu wiary i moralności, tej najczystszej essencyi dogmatów wiary i obyczajności chrześcijańskiej, jaką podaje katechizm. To też jak w interesie całego społeczeństwa, tak w szczególności w interesie lepszego i religijnego wychowania młodzieży, oddawna wołają katecheci: więcej katechizmu, a obok tego domagają się, żeby naukę tę przenieść na tę chwilę, kiedy dojrzalszy i więcej rozwinięty umysł ucznia z większym ją pożytkiem przyjąć może. Rozterka tylko trwa co do oznaczenia klas w gimnazyum niższem, w których się ta nauka ma odbywać; podczas bowiem kiedy bezimienny autor artykułu w *Wiadomościach Kościelnych* nr. 24 z r. 1880 uważa po temu za najodpowiedniejszą kl. II-gą i III-ą, ks. Zuzak klasę I-szą i II-gą, ks. Zoeller kl. III-cią i IV-tą: ks. dr. Lenkiewicz pozostawia wprawdzie dla różnych względów pedagogicznych i dydaktycznych katechizm w klasie I-szej, ale każe go częściami powtarzać przez całe gimnazyum niższe, a mianowicie w klasie II-ej przy historyi biblijnej starego Zakonu, naukę o przykazaniach boskich i kościelnych, tudzież o grzechu, o cnocie i doskonałości chrześcijańskiej; w klasie III-ej przy historyi nowego Zakonu, wykład dwunastu artykułów wiary, a nakoniec w klasie IV-ej przy liturgice, naukę o łasce, o Sakramentach św. i Sakramentaliach, o ofierze Mszy św. i o modlitwie. Widzimy już z tego krótkiego przeglądu nie małe zainteresowanie się i postęp w pojmowaniu dobrego wykładu religii; a jakkolwiek plan ks. dr Lenkiewicza najbardziej zdaje się zbliżać do możliwie najlepszego sposobu nauczania religii w gimnazyum niższem, to jednak nie waham się i własnego jeszcze podać, choćby dla tem lepszego przedyskutowania i wybrania, co w tej ważnej i tyle doniosłej kwestyi najlepszem być może.

Przewodnikiem mi tutaj będzie św. Augustyn, który jak w tylu ważnych i doniosłych kwestyach oświecił Kościół Boży, tak i w tej, nie najmniejszej, wielkiem nam światłem i pomocą być może. Otóż, jak pisze na początku ks. J. Gaume (Zasady i całość wiary katolickiej str. I), kiedy jeden z dyakonów kartagińskich zapytał św. Augustyna, jak najlepiej nauczać religii, Święty odpowiedział mu na to swoim prześlicznym traktatem: *de catechisandis rudibus*. Naukę tę, powiada wielki biskup Hippony, najlepiej zacząć od tych słów: „Na początku stworzył Bóg niebo i ziemię" — i dalej rozwijać historyę religii chrześcijańskiej, czyli całą tę niepojętą ekonomię Bożą, jaką Bóg w miłosierdziu swojem rozwinął względem człowieka. W tych słowach jakby napisany cały program katechizmu. Nie rozdzielać go od życia i od historyi świata i człowieka, ale brać go w połączeniu z niemi, tak żeby to życie pulsowało w martwych głoskach katechizmu — i całą swą potęgą do umysłu i serca uczących się przemawiało. Jakaż nauka silniej i skuteczniej mogłaby oddziałać na duszę młodego człowieka? Jakże kształcić umysł i rozgrzewać serce musi ta nauka, która znagla młodzież, razem z gwiazdami poranku, jak mówi tenże Gaume, przyglądać się wspaniałemu dziełu stworzenia, podziwiać wszechmocność, mądrość, dobroć, opatrzność Najwyższej Istoty, z równą troskliwością czuwającej nad niezmiernemi ciałami niebieskiemi, jak i nad najsłabszą roślinką, co rozkwita z jutrzenką, a niknie ze słońca zachodem. Świat staje się pierwszą księgą, z której się uczy dziecko chrześcijańskie, a postępując tą drogą, spełniamy tylko wezwanie Ducha św., który mówi: „Pytaj się zwierząt i nauczą cię — i ptactwa niebieskiego, a okażeć. Mów do ziemi,

a odpowie tobie i będąc odpowiadać ryby morskie". (Job XII.)

Następuje stworzenie człowieka; a jakaż tu znów sposobność, aby rozwinąć całą tę tak potrzebną w dzisiejszych czasach naukę o człowieku, czyli antropologię, oczywiście nie w tej formie ścisłej i scyentificznej, jakąby wskazywało samo nazwisko, ale w formie przystępnej i z podaniem tej treści, jaką objąć może umysł ucznia. Potem upadek; a jakaż głębia myśli roztwiera się tutaj, — jak wszystkie ciemne nici rozmaitej niedoli ludzkiej schodzą się tutaj i rozchodzą znów jako przędza zmiłowania Bożego! Opowiadając upadek człowieka i obietnicę Odkupienia można już w związku podać całą religię — i na tym fundamencie budować dalej przez całe lata, a zawsze z największym pożytkiem dla duszy, z zaszczepieniem w niej nie tylko najważniejszych przedmiotów wiedzy, ale i prawdziwego chrześcijańskiego charakteru. Następuje historya patryarchów i całego narodu Izraelskiego wraz z jego rządem i prorokami. Jak wiadomo, stary Testament jest figurą nowego, a nowy spełnieniem starego, *in veteri Testamento novum latet et in novo vetus patet:* — to bezustannie na myśli mieć i w tym duchu wykładać należy, a w stosownych miejscach zwracać uwagę uczniów. Opowiadając o nadaniu dziesięciorga przykazań pod górą Synai, można z tem połączyć całą naukę o przykazaniach, o prawie, o sumieniu i tym sposobem najpiękniejszy fundament pod etykę chrześcijańską założyć.

Będzie to może nie dość zgodnem z przyjętą systematycznością, ale będzie z pewnością bardzo zdrowem dla uczniów, którzy tę naukę zapamiętają — i nie tyle w suchych formułkach, ile raczej w żywych obrazach, popartych zresztą obszernymi, z życia ich własnego wziętymi przykładami, przechować będą mogli. A skoro się przyjdzie do Chrystusa Pana, cóż za bogata kopalnia dla umysłu i serca odkrywa się, skoro się mówić zacznie o Jego narodzeniu, o dzieciństwie, o życiu publicznem, o męce i śmierci Jego, o spełnieniu się na Nim wszystkich obietnic, figur i proroctw, o nauce Jego, o życiu Jego, o założeniu przezeń Kościoła i o dziejach pierwotnych tegoż Kościoła. Cała nauka wiary, przerwana na chwilę na grzechu pierworodnym i następstwach jego, może być tutaj na nowo podjętą i tak wpojoną, że żadna siła ludzka wydrzeć jej nie potrafi, sieje się ją bowiem na bogatej glebie młodzieńczej, na której jeszcze żadne złe ziarno się nie przyjęło, a dusza ludzka, jak już raz słowami Tertuliana powiedzieliśmy, z natury jest chrześcijańską. Pozostanie jeszcze uzupełnić naukę wykładem o Mszy św., o Sakramentach św. i Sakramentaliach, o modlitwie i rzeczach ostatecznych, co wszystko na końcu, jako osobną część katechizmu wyłożyć należy.

Przeczytawszy ten ustęp, pomimo, żem się powołał na św Augustyna, powie mi może niejeden nawet wytrawny katecheta: Ależ to utopia, jakże bowiem można uczyć religii, nie podzieliwszy jej na części, nie odłączywszy tego, co do katechizmu, a co do historyi biblijnej należy, wprowadzając przytem jakiś ciężki żywioł filozoficzny, jakiś szeroki pogląd na dzieje świata, którego uczeń ani objąć, ani nawet zbliżyć się do niego nie jest w stanie. Do takiej syntezy przychodzą ludzie po długiem myśleniu i rozważaniu, a często nawet po gorzkiem doświadczeniu, a ty chcesz, żeby ją lekki i bynajmniej ku temu nieprzygotowany umysł pojął i przyswoił sobie? Jemu potrzeba mleka, a ty już mu chcesz podawać twardy i silny pokarm? Na to odpowiem: prawda, a jednak nie cofam mojej rady, bo pomimo pozornych trudności, wiele ona ma i powagi (nietylko od Augustyna św., ale i od innych Ojców Kościoła, a nawet z Pisma św. zaczerpanej) — i prawdy za sobą. Zresztą bliższe wytłómaczenie wiele wyjaśnić i usunąć może. Dla ułatwienia nauki odłączono katechizm od historyi biblijnej, ale czyż ten rozdział był naturalny? Czyż nie odebrał on jednemu życia, a drugiej całej siły i głębokości? Wszak słyszałem od bardzo wytrawnych katechetów i sam to doświadczenie zrobiłem, że uczniowie daleko chętniej słuchają i uczą się katechizmu, jeżeli im jest na podstawie historyi biblijnej i w związku z nią udzielany, nietylko dla tego, że tym sposobem wykład staje się żywszym i barwniejszym, ale i dla tajemnego związku, jaki istnieje między obiema częściami, które, że tak powiem Bóg złączył, a człowiek chce rozłączyć. Czyżby na odwrót nie wypadało teraz powiedzieć: Co Bóg połączył, człowiek niech nie rozłącza? Lecz są trudności, — a między innemi brak do takiej nauki podręcznika, kiedy do osobnej nauki katechizmu, a osobnej nauki historyi biblijnej, istnieją już dawne, a piszą się coraz lepsze podręczniki. Niezawodnie, że nauka bez podręcznika powiększa o wiele pracę katechety, gdyż wykład bez takiej pomocy jest daleko trudniejszy, — i dla ucznia do spamiętania — i dla katechety dla sformułowania; jednakowoż chwilowy brak jakiejś akcydencyi nie może znieść rzeczy samej, jeżeli ta dobra i pożądana; przy czem dodać należy, że w szkołach tak zwanych normalnych czyli przygotowawczych mogłaby się ta nauka na dawny sposób odbywać, tak żeby osobno uczono katechizmu, a osobno historyi biblijnej, a dopiero w szkołach gimnazyalnych przystępowanoby do syntezy, dla tych wielkich powodów, tak w naturze przedmiotu, jak i w naturze ucznia leżących, które dopiero co wspomnieliśmy.

(Ciąg dal. nast.)

Ks. dr. Julian Bukowski.

Prawdziwy przyjaciel ludu
ś. p. O. Józef Drobisz.

(Dok.) Gdy z kolei wypada nam mówić o kapłańskiem życiu O. Drobisza i o misyach ludowych, w których do końca życia uczestniczył, chyba zbytecznem będzie opisywać tych św. ćwiczeń przebieg w różnych stronach Galicyi, na Bukowinie, na Szląsku i w Księstwie Poznańskiem. Wiadomo, jak mozolną jest ta praca, 8 do 10-ciu dni trwająca; jakiego poświęcenia to wymaga, żeby się całkiem oddać na usługi nieznanym dotąd owieczkom Chrystusowym, mającym w każdej parafii odmienne potrzeby; jak ciężko przychodzi, tych których przed chwilą dopiero poznało się i pokochało, znowu żegnać, aby jechać dalej i na innem miejscu rozpoczynać to samo zajęcie. O. Drobisz w ciągu lat 8-miu (1886 — 1894) jako misyonarz brał udział w 96 misyach i renowacyach misyi. Nie mieści się w tej liczbie mnóstwo innych prac, jako to: trzydniowe nabożeństwa, kazania majowe, postne i przy-

godne, kazania niedzielne i świąteczne w mościskim kościele klasztornym.

Lecz nie na ilość, ale na rodzaj tej pracy chcemy zwrócić uwagę. Przed nami jedno z pisemek ludowych nazwało O. Drobisza „prawdziwym przyjacielem ludu". Czy do tej nazwy nie aspiruje każdy gorliwy kapłan? „Ubogim Ewangelią opowiadają" prawdziwi uczniowie Pańscy; praca dla ludu, to znak dla kapłana, że śladami samego P. Jezusa kroczy. Jakiež więc O. Drobisz może do tego miana szczególniejsze mieć prawo? Najpierw to, że znał lud i lud kochał, a z ludu wyszedłszy, nic z tej miłości i znajomości nie uronił, gdy się wybił w górę. „Jam chłop z chłopa", mówił do Mazura. „Jam góral jak wy", odzywał się w górach. Tem sobie lud ujmował. Znał lud; znał więc jego słabości, braki, potrzeby i krzywdy, a że lud kochał, przeto nie obwijał słów w bawełnę, gdy miał lud karcić za próżniactwo, za brak zastanowienia, za nieuczciwość, niewstrzemięźliwość; że lud kochał, przeto nie był *acceptor personarum*, i bez miłosierdzia smagał krzywdzicieli i ciemiężycieli, a szczególnie gorszycieli ludu, czy ci byli w karczmie, czy w urzędzie, czy we dworze.

Znał i kochał nasz lud katolicki. Bo któżby go znał a nie kochał? Tylko serca niedowiarstwem wystudzone nie mogą znieść naszego ludu modlącego się, ludu, rachującego więcej na Opatrzność Bożą niż na usiłowania ludzkie. A O. Drobisza serce gorącą wiarą i bezinteresownością było przepełnione. Już jako młodzieniaszek zaprawiał się w Rychwałdku do nauczania i katechizowania dziatwy; cóż dziwnego, że łatwo się przejął powołaniem misyonarza - Redemptorysty „Duch Pański nademną; dlatego mię pomazał, abym opowiadał Ewangelią ubogim, posłał mię, abym uzdrowił skruszone na sercu". (Łuk. 4, 18.) W tych słowach Introitu mszy św., odprawianej w dzień św. Alfonsa Ligourego, streszcza nam Kościół Boży pracę, jaką sobie i synom swoim duchownym wytknął św. Fundator Redemptorystów. W tych słowach zawiera się też cały żywot kapłański O. Drobisza. Dla ludu wyłącznie pragnął się poświęcić; inne warstwy mało go obchodziły, chociaż i u nich apostolska jego śmiałość i inne zalety znalazły nieraz żywe uznanie.

Kochał lud, a przeto kochał wszystkich, którzy ludem się opiekowali, czy to były osoby duchowne czy świeckie. Z wielkim szacunkiem mawiał o każdym kapłanie, który zrozumiał doniosłość swego powołania i pojął, iż nie tylko w kościele i na plebanii ma się okazać pasterzem swej trzody, lecz winien zajmować się losem owieczek wszędzie i zawsze i we wszystkiem, — „wszystkim się wszystkiem stając".

Nie można więc było oczekiwać czego innego, tylko że działanie ks. St. Stojałowskiego podobało się O. Drobiszowi. Pielgrzymka do Rzymu wyryła mu w pamięci postać tego dzielnego ludu prowodyra. Pierwsza misya Redemptorystów, odprawiona w jesieni 1886 r. w Kulikowie, zniewoliła O. Drobisza i zobowiązała całe zgromadzenie mościskie do wdzięczności dla ówczesnego proboszcza kulikowskiego. A zresztą, któryż kapłan-polak nie patrzył ze szczerem uznaniem na prace i zabiegi, na wydawnictwa użyteczne i zebrania ludowe, któremi ks. Stojałowski budził lud nasz do życia, rozniecał w nim chęć pracy i rozwoju umysłowego, kształcił do zajmowania się sprawami Kościoła i narodu? Wszak na całym obszarze Polski, po dziśdzień jeszcze jeden wieśniak galicyjski tylko nie ma świadomości, że jest polakiem. A tu cała nadzieja przyszłości naszej! Gdy widzim, że szczyty ustroju społecznego w skutek niedowiarstwa i zepsucia marnieją, jak wierzchołki drzew przymrozkiem zwarzone: to przeciw zwątpieniu bronimy się myślą, iż soki żywotne z dołu, z warstw na wskroś jeszcze katolickich i czerstwych mogą z woli Opatrzności odnowić życie całego narodu.

Działanie więc i pisma ks. Stojałowskiego znalazły zrazu w O. Drobiszu, jak w tylu innych zacnych kapłanach, poplecznika czynnego i prawdziwego przyjaciela — ale czy stałego? Czy O. Drobisz został przyjacielem sprawy jego aż do końca swego życia? Bynajmniej. Bo gdy z pod pióra tak wyrobionego, z pod ręki tak wprawnej do szermierki, z pod chorągwi, na której „z ludem i dla ludu" było napisane, zaczęły płynąć słowa nie licujące z pierwotnym zamiarem prałata papieskiego; kiedy *Dzwon* roznosił głos polemiki, toczonej nie z nieprzyjaciółmi Kościoła i ludu, ale z pasterzami postanowionymi od Boga do rządzenia w Kościele ludem; kiedy widocznem było, że ten talent, ten mir u ludu, to pióro znakomite, słowem te wszystkie dary, którymi Bóg obsypał ks. St. Stojałowskiego używane były już nie ku zbudowaniu, lecz ku rozproszeniu w Kościele Bożym: — to już żaden kapłan, żaden chrześcijanin, żaden polak nie mógł trzymać z ks. Stojałowskim; a O. Drobisz był kapłanem i zakonnikiem, którego sumienie nie mogło sprzeniewierzyć się obowiązkowi katolika i polaka. Długa i uporna walka wszczęła się w duszy O. Drobisza. Przypominała ona to, co się czyta w pięknem żywocie misyonarza a potem francuskiego biskupa Mngr. Combalot, wydanem niedawno przez generalnego wikaryusza paryskiego Mngr. Ricard, gdzie opisana jest walka wewnętrzna przyjaciół i uczniów ks. de Lamenais, wielkiego szermierza z Galikanizmem, kiedy ten nie chciał się poddać wyrokom stolicy św. i kiedy nareszcie rozbrat nastał między nimi a ich niegdyś dzielnym dowódcą. O. Drobisz odbolał starcia zdań co do postępowania ks. Stojałowskiego; bronił go nieraz przed konfratrami, bo wierzył w jego kapłańską uczciwość; bronił jego pisemek i tłumaczył na jego korzyść wieloznaczne wyrazy, upatrując w pisarzu dobrą intencyą. Lecz nareszcie misya, którą O. Drobisz dał w Szynwałdzie, otworzyła mu oczy na zgubne tendencye agitacyi ludowej, prowadzonej bez błogosławieństwa episkopatu. Zresztą zapadła decyzya trzech biskupów, zabraniająca czytać pism ks. Stojałowskiego; nastąpiło zdjęcie fioletów prałackich w Rzymie, wyraźny znak nagany ze strony Ojca św.; dodać trzeba i poprzednie przedstawienia przełożonych zakonu: to wszystko sprawiło, że potem O. Drobisz ani słyszeć ani mówić nie chciał o sprawie ks. Stojałowskiego.

Że jego serce dalej bolało, to rzecz wytłumaczona.... Któż z nas do dziś dnia nie ubolewa nad zawodem, którego kraj doznał w osobie i pracy ks Stojałowskiego? Ale O. Drobisz był dobrym zakonnikiem, sumiennym kapłanem i uległym synem Kościoła. Gdy go zatem n.p. pisarz gminny ze wsi Zakościele parafii mościskiej pytał, czy wolno dalej trzymać *Pszczółkę i Wieniec?* — odpowiedział stanowczo: „Nie wolno; nie trzymajcie tych gazetek, bo biskupi zabronili" — i odtąd gmina zaniechała prenumerowania tychże pisemek.

Takim to wiernym przyjacielem ludu był O. Drobisz. Wiernym, bo według wiary św., wiernym, bo pracował dla ludu, ale i cierpiał dla ludu.

* * *

Tak, O. Drobisz cierpiał dla ludu. Może to słowo zastanowi niejednego i nastręczą mu się myśli o jakiemś prześladowaniu, które O. Drobisz poniósł.

My współbracia zakonni serdeczniešmy go miłowali, przełożeni nie skąpili mu uznania, lud za nim przepadał. Prawda, że za niejedno słowo pogromu, wymierzone przeciw gorszycielom ludu a z ambony rzucone, powstawały na O. Drobisza szemrania i groźby; nigdy jednak nie został pociągnięty do odpowiedzialności przed sądem, nigdy bowiem nie był osobistym, a do tego czuwali przełożeni, aby hamować zawczasu zapędy jego gorliwości.

Jeżeli mówimy o cierpieniach O. Drobisza, to mamy głównie na myśli te walki z własnem ciałem i krwią, te znoje, to przykre uczucie niedostateczności swojej, ten przygnębiający widok nieproporcyonalności między zamiarem a siłami, słowem te wewnętrzne uciski, które w mądrości swej Pan Bóg, dla przysporzenia nam zasług, za nierozdzielne towarzysze dał każdemu prawdziwemu poświęceniu. Doznawał tych udręczeń O. Józef, bo poświęcił się bez zastrzeżenia żmudnej pracy około ludu.

Istotnie, życie jego najtrafniej określa wyraz: „poświęcenie". Nie pamiętamy, aby kiedykolwiek uchylał się od usługi jakiejbądź dla bliźniego. Zawsze był skorym przyjść w po-

moc, czy to choremu, czy proszącemu o radę, czy o spowiedź św. Nigdy bolem głowy, na który często cierpiał, lub jakąkolwiek, choćby znaczną trudnością, nie wymówił się od obowiązku, a często zniewalał współbraci, aby na niego złożyli ciężar czy kazania, czy innego zajęcia. Słowem, niezmordowanym był pracownikiem w winnicy Pańskiej.

I zdawało się, że wiek młody, zdrowie dość czerstwe, łatwość, ochota i zapał w pracy wróżyły mu wiele lat misyonarskiego zawodu; a tymczasem w 41 roku uległ pierwszej ciężkiej chorobie, jaka, ile nam wiadomo, zaskoczyła go życiu. Tyfus i zapalenie mózgu, spowodowane może przeciążeniem umysłu były przyczyną jego śmierci. Trzeba wiedzieć, że jego czynna natura nie folgowała sobie w pracy; nie wiedział prawie, co to jest wytchnienie, rekreacya. Choć go przełożeni uwalniali od misyjnej pracy, i w domu zostawiali, odpoczynku innego nie znał, jeno w modlitwie i książkach. Na drugi dzień po powrocie z misyi można go było zastać w celi nad grubymi tomami, które wyniósł z biblioteki; czytał, robił wypiski, gotował się do kazań.

Tej to mrówczej pilności owocem jest „Książka Misyjna“ wydana przez OO. Redemptorystów niemal w każdym języku europejskim, którą O. Drobisz spolszczył i na polskiej ziemi pozostawił, aby za niego dalej dla ludu pracowała.

Przy osłabionym nieco żołądku, w piciu i jedzeniu był bardzo wstrzemięźliwym.

Pobożność zaś jego i duch modlitwy ujawniały się na każdym kroku. Wieleż to różańców do Matki Boskiej dziennie odmówił, czy to w podróży, czy nawet przy pracy! Św. Józefa swego patrona chwałę gdzie mógł rozszerzał. Św. Ojciec jego Alfons, bł. Gerard, św. Teresa i św. Piotr z Alkantary to byli jego ulubieni święci. Zbierał materyały na książeczkę o nabożeństwie do Serca Jezusowego i do św. Józefa. Słowem, jako kapłan i zakonnik całkiem się Bogu oddał na służbę; żył dla Boga i dla pracy nad ludem. Dlatego spotkała go nagroda przy śmierci, przyrzeczona bogobojnym: „Będziesz miał nadzieję na końcu“. (Ks. Przyp. 23, 18)

Dla zwykłych ludzi śmierć taka jaką umarł O. Drobisz, byłaby nagłą i niespodziewaną, bo podczas krótkiej choroby chwilowo tylko miał przytomność. Ale dla niego śmierć nie była niespodziewaną. W ciągu życia, dziwnie mało myślą o śmierci się zatrważał, ale na pół roku przed śmiercią budziło się w nim przeczucie, że wnet umrze. Często więc polecał penitentom i znajomym. aby modlili się dlań o śmierć szczęśliwą. To była intencya własnych jego prośb w ciągu miesiąca Marca 1894 r. Nawet na ambonie w Mościskach, a jeszcze wyraźniej na ostatniej swej misyi w Ujściu solnem prosił wiernych o modlitwy dla siebie o łaskę dobrej śmierci. Dobry i bohaterski był koniec jego pielgrzymki ziemskiej, a dla misyonarza najzaszczytniejszy; bo jadąc dnia 24 kwietnia b. r. na misyę do Kocmania na Bukowinie tknięty chorobą śmiertelną ze stacyi Bukaczowce odesłany został do domu. A chociaż umierał w celi klasztornej, duch jego przebywał wciąż na placu boju. Kiedy w gorączce majaczył, mówił, jakby był jeszcze w pracy: „Teraz zrób akt skruchy; żałuj za wszystkie grzechy; ile jest dusz w tej parafii?. . . włóżcie na siebie szkaplerze; nie chodźcie do żyda, do karczmy i t. d....“

Po kilku dniach choroby dwóch lekarzy orzekło, że stan chorego groźny, jedna strona tknięta była lekko paraliżem, i mimo wszelkich leków i starań nieprzytomność trwała bezustannie od środy, 25 kwietnia do niedzieli, 29 kwietnia. W niedzielę, gdy w południe na Anioł Pański dzwoniono, zupełnie uprzytomniał; bezzwłocznie się wyspowiadał, i w obecności wszystkich współbraci zakonnych ostatnie sakramenta przyjął. Snać św. Józef jego patron i patron dobrej śmierci otrzymał mu tę łaskę: bo już podczas ostatniego pomazania stracił napowrót przytomność i nieprzytomnym do końca został. Konanie było długie. W sile będąc wieku, po krótkiej chorobie. przy płucach tyloma kazaniami rozwiniętych, 5 godzin pasował się ze śmiercią. Nareszcie nad ranem, kiedy zorza pokazywała się na niebie dnia 30 kwietnia, a w zakonie obchodzono osobliwe święto Najśw. Panny najmiłosierniejszej (*Misericordiae B. M. V.*) O. Józef Drobisz oddał Bogu ducha w 41 roku życia. w 12 po profesyi zakonnej a 9 kapłaństwa *R. i. p.*

Zapytany po ostatniej spowiedzi, czy chce żyć lub umierać, odrzekł ze św. Marcinem: *Non recuso laborem*, nie wymawiam się od pracy“, lecz dodał, że się na wolę Bożą zdaje. A ta wola była. żeby poszedł na wieczny odpoczynek po pracach, podjętych dla ukochanego ludu. Napracował się i nacierpiał dla tego ludu. to też nie tylko współbracia, lecz lud całej okolicy Mościskiej miłością, współczuciem i gorącą modlitwą otoczył jego zwłoki. Kiedy po zakończonem nabożeństwie żałobnem ob. łać. i gr. wynoszono ciało z kościoła klasztornego, taki jęk nastał, że go z daleka słychać było. Z obawy przed tyfusem, trumnę na cmentarz mościski powiózł karawan; nie pozwolono wziąść jej na barki ludowi, który tego się domagał. Z całej okolicy, kto mógł utrzymać się na nogach, wyszedł na pogrzeb. Co najmniej 8.000 ludzi towarzyszyło O. Drobiszowi do grobu. Łzy i pacierze, spiewy kościelne i łkanie dziwnie się mieszały w tym długim pochodzie żałobnym, który snuł się przez ulice na cmentarz za miastem i dawały dowód szczerego przywiązania i czci dla zmarłego kapłana i misyonarza. Nie można nam było nie wypowiedzieć kilku słów, jakie serce zbolałe podyktowało na prędce nad grobem, aby balsamu choć kilka kropli puścić na tyle serc zranionych, opłakujących prawdziwego przyjaciela ludu.

Lecz słowa, dosadniej malujące opatrznościową opiekę Boską nad młodym Góralem z Rychwałdku, powołanym do walki, żeby zdobył kapłaństwo i w kapłaństwie pracował a pracował święcie dla ludu, znaleźliśmy później w brewiarzu ś. p. O. Drobisza. Jest to kartka na której własnoręcznie po łacinie O. Mauron, generał zakonu, d. 8 sierpnia 1884 a więc tydzień przed jego wyświęceniem, napisał dla O. Drobisza *monita paterna*, a bodaj czy nie proroczą wskazówkę i dźwignią na całe kapłańskie i misyonarskie życie, słowa któreby można wyryć na jego pomniku. Niechaj te słowa młodzież czytająca ten życiorys zapisze sobie w pamięci, aby się zaprawić do wytrwałości i w dobrych przedsięwzięciach.

Słowa to następujące:

«Strzeż tego, coc powierzono »

«Aniołom swoim rozkazał o tobie,
aby cię strzegli na wszystkich drogach twoich»

«Na pokornym i na ubożuchnym
spocznie Duch Pański.»

Ks. B. Ł.

Bibliografia.

Nowe wydanie Encyklik Ojca św. Leona XIII. Dwie bardzo poważne, czynne i około dobrej sprawy zasłużone firmy księgarskie, (Herder we Fryburgu i Spółka wydawnicza polska w Krakowie zakrzątnęły się około nowego wydania niespożytych i pomnikowych tych encyklik, które budzą świat do lepszego życia i drogi ku najwyższym celom ludzkości wskazują.

Firma Herdera, znana we wszystkich pięciu częściach świata, wydała już cały szereg tych niezrównanych dzieł Leona XIII.; obecnie mamy pod ręką świeżo wydane:

a) Wszystkie encykliki o Różańcu Najświętszej Panny, *Rundschreiben erlassen am 22. September 1891, 8. Sept. 1892 und 8. Sept. 1893, von unserem heiligsten Vater Leo XIII., über den Marianischen Rosenkranz.* Freiburg im Breisgau. Herdersche Verlagshandlung 1894. Cena 80 fen.

b) Encyklikę o studyum biblijnem. (*Rundschreiben erlassen am 18. Nov. 1893 von unserem heiligsten Vater Leo XIII., über das Studium der heiligen Schrift.* Freiburg im Breisgau. Herdersche Verlagshandlung 1894. Cena 80 fen.

Oba te wydawnictwa wydane są z tekstem łacińskim i równolegle bieżącem tłumaczeniem niemieckiem.

Poszła w te ślady i nasza Spółka wydawnicza Polska w Krakowie a rozumiejąc, co najbardziej nas zajmuje i co najbardziej na czasie, wydała:

Encyklikę Ojca św. Leona XIII. Caritatis Providentiaeque do Biskupów Polskich w dwojakiem wydaniu: jedno z tekstem li tylko łacińskim, drugie także z tłumaczeniem polskiem ks. Zyg. Dunin Kozickiego. Cena 20, względnie 30 ct.

Musimy pomienionej firmie złożyć przy tej sposobności wyrazy prawdziwego uznania za to, że od początku swojego istnienia znamionuje wyraźnie szczerze katolicko-patryotyczne uczucia i takież same dążności.

KRONIKA KOŚCIELNA.

Rzym. Trynitarze bosi — wymarli.... Z końcem maja zmarł w Rzymie generalny wikaryusz zakonu Trynitarzy bosych, który był zarazem ostatnim członkiem tego zakonu, Trynitarze bowiem od pół wieku nie mieli już nowicyatu. Zakon pochodził z Hiszpanii i składał się tylko z Hiszpanów, to też poseł hiszpański przy Watykanie objął zaraz po śmierci generalnego wikaryusza w posiadanie klasztor, położony na *Via Condotti*, z całem urządzeniem, obrazami i kosztownościami. W najbliższą niedzielę odprawiono jeszcze mszę św. a potem kościół zamknięto. Trynitarze mają jeszcze kongregacyę trzewiczkowych, także bardzo nieliczną. Głownem zadaniem zakonu było wykupno niewolników z rąk Mahometan. Do Polski Trynitarzy sprowadził r. 1685 opat mogilski Denhoff. Później skierował zakon swą działalność głównie do Afryki. Gdy jednak tameczne państwa rozbójnicze na północy upadły — zadanie zakonu stało się prawie iluzorycznem. W Austryi zniósł go cesarz Józef II.

Galicya. Kraków. Pogrzeb zwłok Księcia-Biskupa krakowskiego odbył się we czwartek 21. b. m. O godzinie 8. rano tłumy ludności zaległy ulice przed katedrą wawelską i dziedziniec zamkowy. Równocześnie do kościoła zaczęły się schodzić deputacye, które do wnętrza wpuszczano w miarę miejsca. Monarchę zastępował w koniuszy, ks. Lichtenstein, gabinet zaś minister Madejski. Następnie przybyli: namiestnik hr. Badeni, marszałek ks. Sanguszko, członkowie wydziału krajowego (w kontuszach), delegat Laskowski, prezydent sądu wyższego Zborowski, członkowie Akademii umiejętności, senat Uniwersytetu Jagiellońskiego w togach z berłami, jeneralicya z komendantem twierdzy, Waldstetten na czele itd. Dalej dostojnicy duchowieństwa trzech obrządków: Arcybiskup Morawski; Biskupi Solecki, Łobos, Puzyna, Glazer; Metropolita Sembratowicz. Biskup Pełesz, Arcybiskup Issakowicz, Kapituły archidyecezyi łacińskiej lwowskiej, krakowskiej i innych, grecko-unickiej lwowskiej i kanonicy ormiańscy; następnie kler łaciński i grecko-katolicki, wreszcie przedstawiciele Zakonów męskich i żeńskich. Ceremonie kościelne rozpoczęły się wigiliami, podczas których przy wszystkich ołtarzach odprawiano msze św. w trzech obrządkach. Sumę celebrował ks. Arcypasterz Morawski. Po ukończeniu nabożeństwa wygłosił nad trumną ś. p. Kardynała podniosłą mowę żałobną ks. kanonik dr. Józef Pelczar.

Następnie przy zwłokach odprawił kondukt żałobny Metropolita ks. Sembratowicz w asystencyi kleru ruskiego. Łacińskie *Castrum doloris* odśpiewali Arcybiskupi Issakowicz i Morawski i wszyscy biskupi łacińscy.

Skoro kler zaintonował *In paradisum*, podniesiono ze skromnego katafalku trumnę, na której spoczywały: kapelusz kardynalski i mitra książęco-biskupia. Pochód ruszył do grobu, prowadzony znów przez ks. Arcybiskupa Morawskiego. Za ciałem zmarłego postępowała rodzina. O godzinie 12 minut 50 uderzono w Zygmunta i we wszystkie dzwony kościołów krakowskich. W tej chwili zniesiono trumnę ś. p. Księcia-biskupa do podziemia katedry wawelskiej, gdzie spoczęła w grobach Biskupów krakowskich pod ołtarzem św. Stanisława Szczepanowskiego, a obok trumien Biskupów Małachowskiego, Szyszkowskiego, Łubieńskiego i innych.

Natem zakończyła się ceremonia pogrzebowa, od chwili zgonu dostojnika Kościoła, aż do złożenia prochów jego na wieczny spoczynek, nad wyraz skromna, tchnąca prostotą. Było w tem spełnienie życzeń nieboszczyka, który będąc Tercyarzem zakonu św. Franciszka, żądał jak najskromniejszego pogrzebu.

W sobotę, 23. b. m., Arcybractwo Miłosierdzia urządziło nabożeństwo w kościele św. Barbary. Mowę żałobną wypowiedział ks. Prałat Chotkowski. Nawiązując rzecz swoję do słów, które ś. p. Kardynał często powtarzał tuż przed śmiercią: *Regem, cui omnia vivunt, venite, adoremus*, kaznodzieja przepięknie wykazał, że zmarły nieustannie miał na pamięci cześć „Króla żyjących" i szerzeniu tej czci poświęcił całe swe życie.

— Wojkówka. *(Pobłogosławienie kościółka św. Zofii Wdowy).*

We wiosce Wojkówce, w powiecie krośnieńskim, nad rzeką Wisłokiem malowniczo położonej, znajdowała się od niepamiętnych czasów drewniana publiczna kaplica mszalna, która z czasem do tego stopnia zniszczała, że lada chwila groziła zawaleniem i dlatego w r. 1890 ze względów bezpieczeństwa publicznego musiała być rozebraną. Pobożni Wojkówianie, chociaż bardzo przywiązani do starożytnego swego kościółka, w braku jakichkolwiek na ten cel funduszów, nie marzyli o rychłem jego odbudowaniu. Ale P. Bóg upatrzył sobie wkrótce fundatora w osobie p. Józefa Wiktora, dziedzica Wojkówki i posła na Sejm krajowy, który na chwałę Bożą i na pamiątkę wizyty biskupiej umyślił wystawić nowy kościółek ceglany na miejscu dawnej, rozebranej kaplicy. Znany architekt Tad. Stryjeński dostarczył planów i kosztorysu, a ks. biskup Łukasz Ostoja Solecki dał potrzebne pozwolenie i błogosławieństwo do rozpoczęcia budowy. Gdy już wszystko było gotowe, miejscowy ks. proboszcz J. Krupiński, w dniu 29. sierpnia 1891 r. uroczystym obrzędem poświęcił fundamenta i węgielny kamień.

Przy chętnej pomocy w robociźnie mieszkańców wioski żwawo postępowała budowla, więc po czterech miesiącach skrzętnej pracy mularzy i cieśli domek boży stanął pod dachem. Następnego roku wyprawiono wapnem mury i ułożono kamienną posadzkę; później postawiono ołtarzyk i ławeczki, wreszcie tego roku w maju dokonano wewnętrznego urządzenia.

Uroczystości pobłogosławienia tego kościółka dopełnił w sobotę d. 2. czerwca 1894 r. delegowany ks. J. Krupiński prob. z Łączek w asystencyi ks. prob. z Czudca J. Witkowskiego i ks. Z. Szymczakowskiego, katechety w Łączkach, w obecności mnóstwa pobożnego ludu. Wojkówianie, uradowani szczęśliwem dokończeniem budowy na uroczystość poświęcenia ozdobili kościółek wewnątrz i zewnątrz wieńcami z kwiatów i zieleni, przybrali chorągwiami i proporcami o barwach narodowych i papieskich, umaili choinkami i jodełkami i prawie wszyscy (do 500) w świątecznych strojach na pierwszą Mszę św. się zgromadzili. Po wspaniałym obrzędzie benedykcyi kapłan otworzył po pierwszy raz podwoje nowo pobłogosławionego domku bożego i wpuścił doń lud wierny „aby widział święte miasto Jeruzalem, nowe, zstępujące z nieba od Boga". Celebrans ks. Krupiński od ołtarza przemówił serdecznie do swoich parafian, zachęcając ich do podziękowania P. Bogu za tak piękny, prawie cudownie powstały z gruzów kościółek, w którym znowu tradycyjnym zwyczajem swych przodków będą mogli kilkanaście razy do roku słuchać Mszy św., zgromadzać się na majowe nabożeństwo, na wspólne modły brackie, na święcenie baranka wielkanocnego i t. p. Ogłosiwszy otrzymane na piśmie arcypasterskie błogosławieństwo dla fundatora p. J. Wiktora i wszystkich dobrodziejów, kaznodzieja odśpiewał sumę.

Po zakończeniu uroczystości liturgicznej poświęcenia kościółka, obecni przy tej czynności świętej duchowni pp. Wiktorom składali życzenia wszelkich łask i błogosławieństw bożych za poczciwe dzieło, które P. Bogu w ofierze przynieśli. — Zaiste szczęśliwym jest powiat krośnieński! Czarującą piękność natury podnosi sztuka, którą godnie reprezentuje tyle kościołów stylowych w Odrzykoniu, Ustrobny, Żęcinie, Miejscu. Obok nich stanął teraz kościółek w Wojkówce w czystym stylu ostrołukowym zbudowany, aby smukłą swoją wieżycą *Sursum corda* głosić. (Ks. Sz.)

Austrya. Linz. W numerze 18. *Gazety Kościelnej* (strona 186) podaliśmy wiadomość, że rada gminna miasta Linzu uchwaliła przyczynić się do utrzymania małego seminaryum. Otóż

5. b. m. ks. biskup Doppelbauer wystosował do rady gminnej następujące pismo:

„Szanowny Zarząd gminny kilkakrotnie z własnej inicyatywy tak ustnie jak i pisemnie przyobiecywał subwencyą 50.000 zł. na utrzymanie małego seminaryum wraz z gimnazyum. W ostatniej sesyi rady miejskiej zniżono tę kwotę na 25.000 zł. Nadto, jak z ubolewaniem dowiaduję się, pewna strona agituje żywo nawet przeciw tej uchwale i zakłóca spokój w gminie. Aby waśni tamę położyć, oświadczam, że uznając zupełnie dobre chęci gminy, zrzekam się wspomnianej subwencyi".

Węgry. *Consummatum est!* Węgry stanęły na pochyłej płaszczyźnie, i staczają się w przepaść. Przestały być Królestwem Maryi a zmieniły się w państwo „nowoczesne", na wzór i podobieństwo wielu innych. Dzień 21. czerwca, w którym głosami 128 przeciwko 124 Izba magnatów przyjęła projekt rządowy, jest — Sadową pod względem religijnym. Zwyciężeni nie mogą nawet tem się pocieszać, że przegrawszy bitwę, uratowali honor. Śluby cywilne przeszły w Izbie wyższej tylko dzięki tej okoliczności, że 15-tu magnatów, którzy 10. maja głosowali przeciwko projektowi, w niewiele dni później usunęli się od głosowania i tem samem przechylili szalę zwycięstwa na stronę rządu.

Przeforsowawszy śluby cywilne, rząd zapewne w izbie niższej i wyższej uzyska większość dla dalszych „reform" polityczno-kościelnych. Najtrudniejszym bywa krok pierwszy. Jeżeli ministerstwo Wekerlego nie zażąda sekularyzacyi majątków kościelnych, to okaże wielkie umiarkowanie; być jednak może, że skrajne żywioły, z któremi zawarł przymierze, popchną go dalej, niż iść zamierzał.

Sprawiedliwość każe przyznać, że położenie magnatów było w dniu 21. b. m. przykrzejsze niż podczas pierwszego głosowania. Bądź co bądź oświadczenie, iż „korona uznaje konieczność reform kościelno-politycznych" stworzyło pewną zmianę w sytuacyi a fakt, że Wekerle stanął znowu na czele rządów miał głębsze pobudki, nad któremi nie łatwo było przejść do porządku dziennego. Nikt nie wątpi, że Cesarz ze wstrętem tylko zgodził się na powrót Wekerlego z tego powodu, iż niepodobieństwem było utworzyć inny gabinet. Gabinet konserwatywny byłby w izbie posłów w mniejszości, musiałby ją rozwiązać, a że nowe wybory nie wypadłyby na jego korzyść, to wynika już z dzisiejszego składu stronnictw w izbie, w której liberalni mają ogromną większość, to wynika zresztą z faktu, że od r. 1867 t. j. od czasu istnienia konstytucyi dzisiejszej, większość izby i rząd były zawsze liberalne. Gabinet konserwatywny mógłby się oprzeć tylko na frakcyi secesyonistów pod wodzą Szaparego, która liczy 30 głosów a więc nie może mieć nadziei zdobycia przy wyborach 200 głosów, potrzebnych do większości. Gabinet narażałby się zatem na pewną porażkę a tem samem na kompromitacyą sprawy konserwatywnej i korony.

Wypadki na Węgrzech znamienne są dla dzisiejszych czasów. W mowie Asbotha*) znajdujemy odpowiedź na pytanie, kto wywołał ten ruch i kto nim kieruje. Węgrzy łudzą się, że rosną w siłę, madyaryzując wszystko. Tak, chcą oni madyaryzować i w tym celu uciskają Słowian i Rumunów, ale w zamian sami żydowieją. Oto klucz zagadki. To też los projektów konfesyjnych ma znaczenie nie tylko lokalno-krajowe, lecz obchodzić musi cały świat katolicki, jako przygrywka tego, co wzmożone żydowstwo prędzej czy później w innych krajach zechce przeprowadzić.

Dania. Ogłoszone w maju b. r. wykazy statystyczne stwierdzają, że na dniu 1. lutego 1390 w ogólnej liczbie mieszkańców Danii 2,172.388 jest katolików 3.647. W r. 1880 wykazanych było tylko 2.985 katolików, a w r. 1840 — 865. Nowy kościół katolicki w Kopenhadze jest na ukończeniu, wnet zatem stolica Danii posiadać będzie 2 kościoły i 3 kaplice.

Niemcy. Właśnie wyszło dzieło p. t. *Wunder und göttliche Gnadenbeweise, die sich bei der letzten Ausstellung des heil. Rockes im Jahre 1891 zugetragen haben, quellenmassig dargestellt von Dr. M. Felix Korum. Trier. Paulinus-Druckerei.* (Cuda i dzieła łaski Bożej, które zaszły podczas ostatniego wystawienia św. sukienki w r. 1891, opisał na podstawie aktów ks. dr. Feliks Korum biskup trewirski). We wstępie omawia dostojny autor możliwość istnienia i rozpoznania cudów, tudzież ich siłę dowodową. Następuje szczegółowe przedstawienie wydarzeń, oparte na aktach, które spisała komisya, złożona z lekarzy i teologów. Przy poszczególnych wypadkach uzdrowienia przytoczono świadectwo parafialne, na podstawie którego chory otrzymał pozwolenie dotknięcia się sukienki, świadectwo lekarskie, stwierdzające chorobę, sprawozdanie o uzdrowieniu, świadectwo lekarskie o stanie uzdrowionego i t. d. wreszcie orzeczenie komisyi. W 11 wypadkach skonstatowała komisya, że powrót do zdrowia nie mógł nastąpić w sposób naturalny, a więc uzdrowienie było cudownem. Dalej w 27 wypadkach było uzdrowienie uderzającem, komisya nie uznała ich jednak za cud, ponieważ brakło w tym względzie zupełnej i wszelką wątpliwość wykluczającej pewności. Ks. biskup uważa te wypadki za „dowód łaski bożej". Ks. biskup zaznacza, że nikt w sumieniu nie jest obowiązany wierzyć w cudowność każdego wypadku, który komisya uznała za uzdrowienie cudowne. Aby każdy sąd sobie sam wyrobił, przytacza akta a unika wszelkich uwag. Kto chce ocenić każdy wypadek, niechaj czyta książkę. W zakończeniu powiedziano: „W przytoczonych sprawozdaniach przestrzegaliśmy ściśle zasady, że fakta winny mówić za siebie: nie chcemy wpływać na sąd czytelnika. Kto bez uprzedzenia chce wyrokować, nie oprze się świadectwu faktów. Nie chodzi tu o przemijające uczucia, które cierpiącemu odejmują chwilowo świadomość bolu ale wnet wracają mu przeświadczenie smutnej rzeczywistości z całym ciężarem zawiedzionych nadziei. Nie, uzdrowień nie da się zaprzeczyć. Widzimy jak osoby wszelkiego wieku, każdego stanu i płci znajdują uzdrowienie w chorobach wszelkiego rodzaju, wewnętrznych i zewnętrznych"....

„Cudowne zmiany działy się albo raptownie albo powoli, po pewnym czasie, bez użycia środków lekarskich. Nauka uznała, że tych faktów niepodobna wytłumaczyć w sposób naturalny przynajmniej w 11 wypadkach. Kto przeczyta książkę uważnie, ten cierpień histerycznych, mianowicie ich wyleczenia, nie przypisze urojeniu lub suggestyi, bo przekona się, że nastąpiło tu usunięcie ciężkich zaburzeń w systemie nerwowym, długoletniego porażenia, afonii i t. d. Cud jest dziełem wszechmocy, które sprawuje Bóg z zupełną wolnością kiedy, gdzie i jak zechce; wszędzie jednak możemy dopatrzeć zamiaru godnego Boskiej mądrości i miłości. Cudy to pełne miłości upomnienie dla zbłąkanych, którzy oślepieni zdobyczami nauki, wyrzekają się wiary tak jak bajek dziecinnych a na pustyni niewiary gubią serce i ducha.

Spodziewamy się, że tych upomnień wielu usłucha. Czyż te dzieła Boskie nie są świadectwem, że cudowna moc katolickiego kościoła nie osłabła, że duch Chrystusa w nim żyje, że obietnica Zbawiciela i dziś się sprawdza? Na większą chwałę Boga, na cześć Syna Bożego, który stał się człowiekiem, na pociechę wiernych, na pouczenie wszystkich dobrej woli zebrano i ogłoszono te akta. Niechaj staną się dla wielu dusz narzędziem łaski!"

Anglia. (*Wyswobodzone zakonice, kluby dla dziewczat i chłopców rzemieślniczych, szkoły misyonarskie*).

Wyswobodzone zakonice cieszą się u purytańskiej publiczności angielskiej wielką sympatyą. Wystarcza aby „wyswobodzona" znalazła „Barnuma", któryby ją obwoził po miastach a tłumy protestantów zbiegają się za skromną opłatą wstępu, ażeby słuchać opowiadań o okropnościach, które się dzieją w klasztorach papistów. Niedawno narobiły wiele wrzawy w Londynie niejakie Marya Monk i Edyta O'Gormon, które miały uciec z klasztorów. Katolicy angielscy nie są bojaźliwi i nie pozwalają bezkarnie broić takim awanturnicom. Dochodzą ich przeszłości i demaskują je zarówno jak i impresaryów. Jedna z nich przed sądem w Glasgowie zdemaskowała się sama bez przyczynienia się katolików. Impresaryo p. Samuel Evans, tytułujący się „generałem armii zbawienia", obwoził tę dziewczynę, imieniem Sara Mac-Cormak po kraju, wyuczywszy ją poprzednio należycie, jak ma na podstawie (zmyślonych) życiorysów Maryi Monk i Edyty O'Gormon opowiadać koleje swego życia. Środek, acz prymitywny, uwieńczyło znakomite powodzenie: pan Evans zbierał dziennie 50 do 60 f. szt. za opłatę wstępu, popełnił jednak tę nieostrożność, że „mniszce" płacił tylko 10 szylingów (6 zł.) tygodniowo. Pannie Sarze przebrała się po pewnym czasie miarka cierpliwości: nie mogąc nic uzyskać na drodze ugodowej, oskarżyła impresarya przed sądem. Z różańcem w ręka stanęła „mniszka' wobec sę-

*) p. n. 12. *G. k.* str. 117 i 118.

dziego i opowiedziała treść umowy z „generałem“, naukę i instrukcye, które jej dawał a wreszcie jego wyzysk. Sąd wysłuchawszy z zimną krwią całej historyi — skazał mniszkę na ośm dni aresztu za oszustwo. Impresarya uwolniono! I niechże kto zrozumie logikę i sprawiedliwość tego wyroku; widocznie sędzia byłby wolał, gdyby sprawa ta nie była się dostała przed jego forum, widocznie żałował, że historya panny Sary była — kłamstwem.

— W roku zeszłym otwarto w Londynie w dwóch najbiedniejszych parafiach kluby dla wyrobnic, szwaczek i dziewcząt sklepowych*), które tam zbierają się wieczorami dla wspólnej nauki i zabawy. Na czele klubów stoją panie z zamożniejszych warstw społeczeństwa, które kolejno mieszkają w lokalu klubowym, zajmując się we dnie wyszukiwaniem dziewcząt katolickich według adresów dostarczanych przez proboszczów, wieczorami zaś przewodnicząc zebraniom, zabawiając dziewczęta lub ucząc je rozmaitych przedmiotów; w ten sposób ściągają je do klubu, odwodzą od złego, nakłaniają powoli do praktyk religijnych. Między temi paniami znajdują się dwie siostry księcia Norfolk i inne osoby z magnackich domów. Kardynał Vaughan stara się usilnie, aby takie kluby powstały i w innych parafiach londyńskich. W drugi dzień Zielonych Świąt, poświęcony z reguły majówkom, urządzono dla dziewcząt z obu klubów wycieczki za miasto. Sto dwadzieścia pod przewodnictwem siostry ks. Norfolk udało się do jego pałacu nadmorskiego, sto ośmdziesiąt na zaproszenie Sercanek do ich klasztoru na wsi. Tam otrzymały obiad, przy którym posługiwały zakonice i uczennice a dzień, poświęcony zabawie, zakończono uroczystem nabożeństwem w kaplicy klasztornej. Wiele dziewcząt, spędziwszy całe życie w murach miejskich, po raz pierwszy widziało wieś, jej lasy i zielone pola. To też wycieczka taka była dla nich prawdziwą rozkoszą a zarazem zachętą do wytrwania na drodze, na którą weszły.

Dla katolickiej młodzieży rzemieślniczej otwarto w Londynie podobne dwa lokale już przed kilkoma laty. Młodzi robotnicy i terminatorowie otrzymują tam pomieszkanie a nadto mają lokal dla wspólnej nauki i zabawy wieczorną porą po ukończeniu pracy w warsztatach. Za wpływem ks. kardynała Vaughana ilość takich lokali pomnaża się każdego roku. Jakkolwiek kierownictwem i nadzorem zajmują się bezpłatnie osoby ze sfer zamożniejszych koszta utrzymania muszą być znaczne; oprócz ofiar dobrowolnych, potrzeba więc oglądać się za innymi sposobami zebrania funduszów. W tym celu odbyło się dnia 30. kwietnia b. m. w sali koncertowej św. James Hall zebranie, któremu przewodniczył ks. kardynał, a na które przybyło kilka tysięcy osób, w tem przeszło 200 księży. Brat ks. kardynała, O. Bernard Vaughan, T. J. miał dłuższą mowę o kwestyi socyalnej. Dowodził, że tak jak w życiu indywidualnem, tak samo w życiu społecznem serce odgrywa główną rolę a chcąc zyskać dobro zbawienia, musi naród tak samo jak jednostka szukać Boga jako swego celu. Lekarstwa na choroby społeczne nie poda protestantyzm, w którego tradycyi to tkwi, że nie dba o biednych i uciemiężonych, lecz katolicyzm, który zawsze był opiekunem ubogich i ojcem sierót. Katolicy muszą dążyć do rozwiązania kwestyi socyalnej przez oddanie się sercem i duszą pracy około podniesienia upadłych, powstrzymania chylących się ku upadkowi, ratowania zagrożonej młodzieży, przez zbliżenie bogatych do ubogich, przez poświęcenie temu celowi czasu i pieniędzy, przez ponoszenie wszelkich ofiar, których cel ten zapotrzebuje.

— Kardynał Wiseman, przedostatni arcybiskup westminsterski powziął myśl stworzenia zakładu poświęconego kształceniu misyonarzy dla pogan, mniemał bowiem, że będzie to także ważnym czynnikiem w nawracaniu protestanckiej Anglii. Dopiero jednak następca jego ks. kardynał Vaughan urzeczywistnił tę myśl i otworzył taki zakład przed laty 30 w Mill Hill pod Londynem. Zakład wzrastał powoli ale stale; obecnie zaś założono szkołę przygotowawczą dla chłopców, którzy pragną się kształcić na misyonarzy; ponadto, aby sobie zapewnić napływ księży także z innych krajów, otwarto także szkoły przygotowawcze w Holandyi i w Tyrolu. Każdego roku wyświęca się kilku misyonarzy, a Stolica apostolska oddała im do ewangelizowania Nową Zelandyą, Borneo, część Indyi wschodnich i świeżo odkryte części Afryki. Kardynał Vaughan opiekuje się tymi zakładami z szczególną pieczołowitością a w sprawie zakładu tyrolskiego odbył w zeszłym roku podróż do Wiednia. *(Ł.)*

*) patrz. n. 9. *Gazety kościelnej*, r. 1894 str. 86.

Otrzymaliśmy następujące pismo:

„Szanowna Redakcyo! Upraszamy uprzejmie o umieszczenie w łamach swego pisma następującego sprostowania: W N-rze 24. z dn. 14. czerwca b. r. umieściła Szanowna Redakcya na str. 245, artykuł p. t. „Ostrzeżenie“, zawierające szczegóły niezgodne z prawdą.

Niewiadomy nam Autor „Ostrzeżenia“ wzywa Wielebne Duchowieństwo nasze, aby nie brało udziału w tegorocznym Walnym Zjeździe Towarzystwa Pedagogicznego we Lwowie, ponieważ „Zjazd ten jubileuszowy ma być jubileuszowym obchodem idei ustaw bezwyznaniowych z r. 1868, ma być wyrazem hołdu dla owych ustaw szkolnych“ i t. d. i t. d. Autor zachęcałby do udziału w Zjeździe, „gdyby był zwołany pod hasłem zbliżenia szkoły do Kościoła, nauczycielstwa do duchowieństwa“ i nazywa dalej „udział duchowieństwa w Zjeździe uświetnieniem epoki rozbratu i rozdwojenia“.

Wobec tego oświadczamy stanowczo, że tegoroczny Zjazd Towarzystwa Pedagogicznego, który jest równocześnie zjazdem jubileuszowym, nie ma nic wspólnego z ustawami z r. 1868, ani nie ma być wyrazem hołdu dla tych ustaw, — jest tylko obchodem ćwierćwiekowej rocznicy założenia towarzystwa, ćwierćwiekowej jego pracy na polu oświaty ludowej i wychowania narodowego.

Zwołanie tego Zjazdu nie potrzebowało osobnego hasła zbliżenia szkoły do Kościoła, nauczycielstwa do duchowieństwa, ponieważ Towarzystwo Pedagogiczne nigdy w innym duchu nie pracowało i wspólną pracę Kościoła i szkoły, Duchowieństwa i nauczycielstwa nad oświeceniem ludu naszego, nad religijnem i narodowem wychowaniem młodzieży uważa za jedno ze swych głównych zadań. O kierunku prac Towarzystwa Pedagogicznego świadczy i to, że na zjeździe walnym w Krakowie w r. 1881 towarzystwo nasze otrzymało błogosławieństwo od Jego Świętobliwości Ojca św., że w poczcie członków honorowych mamy książąt Biskupów naszych i że na każdym zjeździe łączność dążeń naszych z zasadami Kościoła zaznaczamy.

Również mylnem jest twierdzenie, jakoby organ Towarzystwa Pedagogicznego „Szkoła“ umieszczał kiedykolwiek artykuły „przemawiające za wyjęciem internatów nauczycielskich z pod kierownictwa księży“. Takich artykułów ani po wiecu katolickim, ani nigdy przedtem w „Szkole“ nie było.

Nieprawdą nareszcie jest, jakoby Towarzystwo Pedagogiczne „stroniło od katolicyzmu“. Przekonać się o tem można z dziejów Towarzystwa, z naszych sprawozdań rocznych, z przemówień prezesów i członków na różnych zgromadzeniach, wreszcie z telegramu gratulacyjnego, który niedawno temu Towarzystwo Pedagogiczne Jego Świętobliwości Ojcu św. z powodu Jego jubileuszu przesłało. Szanowna Redakcya zechce przyjąć wyrazy poważania. Z Zarządu Głównego Towarzystwa Pedagogicznego we Lwowie, dnia 19. czerwca 1894. Prezes: *J. Czartoryski.*

Przypisek Redakcyi. W „Sprostowaniu“ Szanownego Zarządu Towarzystwa Pedagogicznego znajdujemy tyle dobrej woli, że czytaliśmy je i ogłosili z prawdziwą przyjemnością. Pozwalamy sobie jednak dołączyć kilka uwag, odpowiadających trzem szczegółom, które nam wytknięto jako „niezgodne z prawdą“.

1) Aby wykazać, że Towarzystwo Pedagogiczne „nie stroni od katolicyzmu“, Zarząd powołuje się na „dzieje Towarzystwa, sprawozdania roczne, przemówienia prezesów i członków... wreszcie na telegram gratulacyjny, który nie-

dawno temu Towarzystwo Pedagogiczne Jego Świątobliwości Ojcu św. z powodu Jego jubileuszu przesłało".

Pomijamy na teraz dzieje Towarzystwa i wszystko, co z niemi się łączy. O tej historyi pomówimy w swoim czasie — otwarcie i szczerze, ale także z tą życzliwością, jaka się należy arcypożytecznemu związkowi osób poważnych, zajmujących się sprawą wychowania publicznego. Tutaj poprzestajemy na zaznaczeniu, że ani akty prostej grzeczności w ogóle, ani w szczególności telegramy wysyłane do Ojca św. niczego nie dowodzą. Wszak Sułtan turecki nie telegram, lecz dar cenny ofiarował Papieżowi, a zapewne nie nazwałby nieprawdą twierdzenia, że „stroni od katolicyzmu".

Wyraźnie swój katolicyzm zadokumentowałoby Towarzystwo, gdyby n. p. kiedyś oświadczyło, że przyjmuje i za prawdziwe uznaje wszystkie te zdania, które wypowiedział list pasterski z r. 1891, w sprawie szkół ludowych, podpisany przez Najprz. Biskupów galicyjskich.

Zresztą katolik za tak drogi skarb uważa zasady swej wiary, iż skłonny jest do obawy, aby z całości tych prawd czego nie uronił — mimo wiedzy i woli. Ten lęk stopniuje się i wzmaga w czasach, w których prądy niereligijne biorą górę i niejednę porywają ofiarę, nieświadomą swego odstępstwa. To też św. Tomasz z Akwinu nie był tego pewny, że w zdaniach swych zachował zgodność z nauką objawioną, wszystkie więc swoje prace naukowo poddał ocenie Kościoła i z góry potępił, coby nieomylny urząd nauczycielski w Kościele uznał za zgodne potępienia. Katolik czuje, że bez grzesznej zarozumiałości nie może we własnej osobie wyrokować o katolickim charakterze swych dzieł i zapatrywań, bo stałby się podobny abituryentowi, któryby nie stanął do egzaminu przed wyznaczoną komisyą, lecz sam sobie wypisał świadectwo dojrzałości.

2) W sprawie *Szkoły* nie możemy odstąpić od podniesionego przeciw niej zarzutu. W N-rze 34 z 26. sierpnia z. r. znajduje się artykuł, w którym czytamy dosłownie:

»Naturalnie internaty muszą być prowadzone nie przez księży, lecz przez starszych wiekiem ludzi świeckich, ojców rodzin, którzy dzieci znają nie tylko z tego, że sami kiedyś niemi byli, lecz z doświadczenia w wychowaniu swoich własnych dzieci«.

Porównując te słowa z tekstem nadesłanego sprostowania, przekonywamy się, że Zarząd Główny nie o wszystkiem wie, co organ jego, *Szkoła*, pisze i bardzo się cieszymy, że nie potrzebujemy na karb zarządu kłaść niektórych usterków *Szkoły*, a zwłaszcza jej zachowania się w obec wniosków księcia Lichtensteina i memoryałów Episkopatu austryackiego.

3. Właśnie te mniej poprawne ustępy *Szkoły* nasuwały podejrzenie, że tegoroczny Zjazd zechce może apoteozować ustawy bezwyznaniowe z r. 1868. Wyrazem tego przypuszczenia było „Ostrzeżenie", ogłoszone w *Gazecie kościelnej*.

Skoro atoli Zarząd Główny rzecz postawił tak jasno, że większe gwarancye są zupełnie zbyteczne; skoro mamy książęce słowo Prezesa, że tegoroczny Zjazd „niema nic wspólnego z ustawami z r. 1868, ani niema być wyrazem hołdu dla tych ustaw"; skoro zatem uzyskaliśmy pewność, że na Zjeździe nie odezwą się takie głosy, któreby obrażały katolickie sumienie duchowieństwa: to zdanie nasze wyrażone w słowach: iż „nie wypada, aby kapłani brali udział w tegorocznym walnym Zjeździe Towarzystwa Pedagogicznego we Lwowie" — cofamy i odwołujemy.

Wiadomości dyecezyalne.

Archidyecezya lwowska obr. łać.

Mianowany stałym katechetą żeńskiej szkoły wydziałowej w Kołomyi, ks. Józef Poręba.

Dyecezya przemyska.

Prezentę na probostwo w Baligrodzie otrzymał ks. Jędrzej Pacuła, admin. tamże.

Zmarł dnia 17. b. m. ks. Aleksander Zacharski, prob. w Rudołowicach.

Administratorem w Rudołowicach excurrendo zamianowany ks. J. Jarosz, prob. w Chłopicach.

Konkurs na probostwo w Rudołowicach ogłoszony do 10. lipca b. r.

TREŚĆ: Encyklika. — W 25-tą rocznicę ustawy szkolnej. — O reformie nauki religii w szkołach gimnazyalnych. — Prawdziwy opiekun ludu, ś. p. O. Józef Drobisz. — Bibliografia. — Kronika kościelna. — Sprostowanie. — Wiadomości dyecezyalne.

Własność Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Kapłanów.

WYDAWCA I REDAKTOR ODPOWIEDZIALNY: **ks. dr. Z. Lenkiewicz.** Z Drukarni W. Łozińskiego.